

FORSKNING OM OCH FÖR LANDSBYGDS- OCH GLESBYGDSUTVECKLING

Kunskapsöversikt år 2000

Vania Ceccato

Lars Olof Persson

Erik Westholm

1. FORSKNING MED TVÅ HUVUDINRIKTNINGAR 3

Inledning 3

Relationen till landsbygdens utveckling 3

Utvecklingsinriktad landsbygdsforskning 4

Strukturanalytisk landsbygdsforskning 6

Globaliseringen ger nya förutsättningar 8

2. ETT URVAL AKTUELLA PROJEKT 11

Aktuell landsbygdsforskning i Sverige 11

3. MOT EN FÖRNYELSE AV LANDSBYGDSFORSKNINGEN - REFLEKTIONER OCH FÖRSLAG 22

Framtidens landsbygdsforskning 22

4. LITTERATUR 25

1. FORSKNING MED TVÅ HUVUDINRIKTNINGAR

Inledning

Landsbygdsvetenskapen hanteras ofta som ett avgränsat forskningsområde som knappast behöver någon närmare definition. Det används med en viss självklarhet i samband med konferenser och i presentationer av forskning som finns inom skilda miljöer och i olika projekt. Det är som om de som är aktiva inom eller intresserade av sådan forskning hade en gemensam uppfattning. På ett plan är det kanske så enkelt som att landsbygdsvetenskap är den forskning som handlar om landsbygden. Men skrapar man på ytan så blir det mer besvärligt. Är landsbygden verkligen något fundamentalt annat än samhället i övrigt? Hur förhåller sig landsbygdsvetenskap till annan forskning om människors liv, om sociala och ekonomiska förändringar osv.? Är landsbygdsvetenskap sektorsforskning?

Med den sortens frågor blir det mer förståeligt att det varit så svårt att hålla samman landsbygdsvetenskapen. Det är ett forskningsområde som spänner över ett stort antal akademiska discipliner och forskningstraditioner och som därför knappast kan ha någon egen forskningsfront eller ens några gemensamma teoretiska utgångspunkter. Landsbygdsvetenskapen är ingen vetenskap i sig därför att landsbygden är ett antal platser där generella sociala och ekonomiska processer har sitt specifika utfall. Därför återfinns landsbygdsvetenskap inom alla samhällsvetenskapliga och ett stort antal andra discipliner och på universitetsinstitutioner, forskningsinstitut och sektorsforskningsorgan; bland sociologer, lantbruksekonomer, geografer, statsvetare, socialantropologer osv. Gemensamt för de flesta av dessa forskare är att de sysslar med landsbygden bara som en del av annan forskning eller under kort tid i något enstaka projekt medan andra är mer långsiktigt involverade. På så sätt befruktas landsbygdsvetenskapen hela tiden av impulser från den inomdisciplinära forskningen i allmänhet. Men just detta gör det också svårt att samla och överblicka landsbygdsvetenskapen. Bättre nätverk och samarbete mellan landsbygdsvetenskaper kommer vi alltid och på goda grunder att önska oss.

Relationen till landsbygdens utveckling

Landsbygdsvetenskapen i Sverige är traditionellt ganska inriktad på samtiden. Under 1970- och 1980-talen genomgick den svenska landsbygden en betydande modernisering bl a som en följd av flyttningsrörelser. Människor flyttade från land till stad men det fanns också en motrörelse som gav landsbygden inflyttare och nya kunskaper och impulser och som bidrog till att de växande delarna av ekonomin också nådde många landsbygdsvetenskapsområden. På många håll ökade landsbygdens befolkning under denna tid och även många rena glesbygdsvetenskapsområden hade ökande befolkning. Den offentliga sektorn expanderade och bidrog till att sprida ut arbetstillfällena inom service: skola, vård och omsorg. Landsbygdsvetenskapen handlade då mycket om nya möjligheter som öppnade sig¹.

---

¹ Se Persson, L.O. & Nyström, A., 1983, *Glesbygdsvetenskap - en översikt av forskning och forskningsbehov*. Byggnadsforskningsrådet, R70:1983 och Ekman, A-K. & Persson, L.O., 1995,

Under de senaste åren har emellertid de allra flesta landsbygdsområden i Sverige såväl som i Finland och Norge haft en vikande befolkning. Ungdomar flyttar till städerna och till de växande högskolorna medan flyttningarna från stad till land har minskat. Landstingsförbundet (1998) har med hjälp av konsultfirman Inregia gjort prognoser som räknar t ex med att alla landsbygdsregioner i norra Sverige kommer att minska sin befolkning under perioden 1997-2010. I Sverige innebär denna utveckling att landsbygden förlorar unga människor, särskilt de som väljer en lång utbildning. Det tycks som om landsbygdens modernisering har kommit av sig vilket är allvarligt för att det ger upphov till spiraleffekter. Ungdomar flyttar och eftersom de flyttar så minskar förnyelsetakten osv. Kvar finns problemen med att en stor del av försörjningen finns i företag och branscher med dåliga framtidsutsikter. Den här ganska dramatiska förändringen är i huvudsak följden av geografiskt ojämn tillväxt och ett snabbt ökande antal utbildningsplatser vid högskolorna.

Hur har dessa förändringar påverkat landsbygdsforskningen? Så länge den sociala och ekonomiska utvecklingen på landsbygden var något så när stabil och geografiskt jämn så kunde hela skalan av forskningsperspektiv, discipliner och ansatser existera sida vid sida utan större problem och ganska oberoende av varandra. Den negativa trenden har ändrat scenen; den är i sig en utveckling som alla landsbygdsforskare måste förhålla sig till från sina respektive perspektiv. De förhållningssätt som nu växer fram visar ett växande gap mellan några olika traditioner eller "skolor". Vilka olika synsätt är det då som bryts mot varandra? Vilka forskningsfrågor är det som fokuseras inom respektive tradition? En grundläggande skillnad är den mellan vad som skulle kunna kallas *utvecklingsinriktad landsbygdsforskning* och forskning som har ett mer distanserat och analytiskt sätt att närma sig forskningsfältet. Vi kan kalla denna andra inriktning *strukturellanalytisk landsbygdsforskning*.

Utvecklingsinriktad landsbygdsforskning

Utvecklingsinriktad landsbygdsforskning är en benämning som här används för sådan forskning som mer eller mindre direkt syftar till att förbättra förhållandena för människor som bor och företag som är lokaliserade i landsbygdsområden. En del av denna forskning har sitt ursprung i primärnäringarna och det forskningsstöd som dessa har haft under lång tid. Lantbruksuniversiteten har sedan förra århundradet varit engagerade i att öka produktionen och avkastningen inom jord- och skogsbruk. Under de senaste årtiondena har det blivit alltmer uppenbart att dessa näringar har passerat sin för landsbygdssamhällena viktigaste tid ur ekonomisk och social synvinkel. Det har gett motiv och utrymme under 1980- och 90-talen åt för en förskjutning från det enskilda lantbrukets ekonomi till relationen mellan lantbrukets och det omgivande samhället (ex. Nitsch 1987). Via studier av deltidjordbruk och mångsyssleri rörde sig denna landsbygdsforskning i riktning mot att studera landsbygdens ekonomi i bredare bemärkelse (t ex Persson 1990; Borgström & Ekman 1992). Syftet med denna forskning har emellertid fortsatt varit att stödja landsbygden och forskning och utvecklingsarbete har ofta varit sammanflätade och finansierats av organisationer som

---

Glesbygdsforskningen i Sverige – en kunskapsöversikt och bibliografi 1980-1993. Glesbygdsverket. Östersund.,

verkar för landsbygden i någon bemärkelse. I Sverige finns flera exempel på sådana organisatoriska länkar: SLU Kontakt, Jordbrukets Samarbetskommitté, Jord - och Skogsbrukets Forskningsråd, Kungliga Skogs- och- Lantbruksakademien (KSLA). Successivt har det också etablerats institutioner som inte direkt verkar för primärnäringarna utan har ett bredare engagemang landsbygden; t ex Glesbygdsverket och Folkrörelserådet. Dessa organisationer har samarbetat med forskningen och också genom t ex publicering av populärvetenskapliga rapporter aktivt tagit del i landsbygdsforskningens utveckling. Utvärderingar och studier av lokala initiativ, debatt och vetenskap har regelmässigt presenterats av Glesbygdsverket (t ex Månsson (red.) 1996; Huldt & Wistrand 1996; Bull 1998). Folkrörelserådet har stött konferenser och kartläggningar av lokala utvecklingsgrupper (t ex Folkrörelserådet 1992). I andra länder finns ett liknande mönster och nya organisationer utvecklar mötesplatser mellan landsbygdsutvecklare och forskare. I Europa spelar t ex ECOVAST och the Rural University denna roll, i Kanada finns CRRF (Canadian Rural Restructuring Foundation) med regelbunden publicering och årliga konferenser som utgör mötesplatser mellan forskare och praktiker. Det finns goda skäl att tro att dessa organisationer spelar en viktig roll i att stärka lokalt utvecklingsarbete.

Vid SLU har utvecklingen från jordbruksforskning till forskning om landsbygden i allmänhet visats bl a genom inrättandet av Institutionen för Landsbygdsutveckling. 1998 publicerades vid denna institution en studie (Havnevik & Malmer 1998) om landsbygdsforskning som syftade till att avgränsa och definiera forskningsfältet på en nordisk basis. Denna rapport definierar landsbygdsforskning som något som ska medverka till en positiv utveckling; landsbygden beskrivs som något värdefullt som bör skyddas och stödjas och landsbygdsforskningens uppgift är att stödja utvecklingen på landsbygden.

Ordet utveckling definieras i den rapporten positivt; *“something that improves the conditions of human well-being and standard of living”*. De forskningsteman som förespråkas är följaktligen tillämpade och ämnade att genomföras i nära samarbete med lokala utvecklingsgrupper, kommuner och andra handlingsinriktade organisationer. De föreslagna forskningsområdena är också av ett ”utvecklingsinriktat” slag. Denna syn på landsbygdsforskningen har rötter inte bara i primärnäringarna utan också U-landsforskningen som traditionellt varit inriktad på att åstadkomma förändring.

“Utvecklingsinriktad landsbygdsforskning” är förstås en beteckning som inom sig rymmer en hel rad skilda perspektiv och angreppssätt. Lantbruksforskningen är en av dess grenar och den rymmer ett stort fält av social och ekonomisk forskning. Därifrån finns länkar till forskning om annat landsbygdsföretagande och entreprenörskap. Ett område som utvecklats nästan till ett eget forskningsområde är det som behandlar den sociala ekonomin. (t ex Lorendahl 1996; Åhlander, 1998; Westlund & Westerdahl 1998).

Ett annat område inom den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen är studier som ger röst åt lokala utvecklingsgrupper och andra bottom-up-initiativ. Detta är ett område som gränsar till aktionsforskning och där det finns ett mobiliserande inslag i forskningen. Ibland ger redan studiernas namn en indikation om vad budskapet är; *Allt är möjligt* (Ahrén 1994), *Hembygd är framtidsbygd* (Adolfsson & Svensson 1997),

Det nya Sverige byggs underifrån (Svensson 1998), *Landet vinner* (Abrahamsson m fl 1993), *Den lokala kraften - människor i utvecklingsarbete* (Ronby 1995), *Byn som vägrade dö* (Lindfors 1997) är några titlar från senare år.

Dessa studier är tydligt normativa både i sitt val av vad som studeras och i sin ansats att i första hand se på "positiva" förändringar. Eftersom de vill stödja en aktivt verkande kraft har de i många fall ett kort tidsperspektiv, fokus på samtiden. Metoden är ofta baserad på *fallstudier* och en del av denna forskning är direkt inriktad på att medverka i en lokal process, dvs aktionsforskning. Det hindrar inte att det också kan finnas mer långsiktiga hållpunkter t ex sådana som rör hushållning med naturresurser eller synen på demokrati. En del av denna forskning är inriktad på att pröva förutsättningarna för de - relativt få - nya näringar som väntas ha komparativa fördelar av att vara lokaliserade till landsbygden. Detta gör t ex att turistsektorn fått en ökande uppmärksamhet bland landsbygdsforskare och forskningsfinansiärer.

Vidare innebär det normativa draget ofta ett underliggande antagande om någon slags samsyn, det handlar om människor, grupper eller organisationer som har en gemensam kraft som kan och bör stärkas. Dessa studier undviker därför ofta intressekonflikter och sysslar inte så mycket med situationer där det finns både vinnare och förlorare, t ex konflikter om naturresurser, avvägningen mellan miljöintressen och produktionsintressen osv. Framför allt delar den sällan upp befolkningen efter ålder, utbildning, makt, kön, ekonomiska resurser och identifierar deras skilda intressen.

Ett annan slags processer som "utvecklingsinriktad landsbygdsforskning" snarare håller sig borta ifrån är sådana som inte har någon uppenbar lösning, situationer där det är svårt att finna det positiva att ta fasta på. Det kan t ex handla om ekonomiska och teknologiska processer som är till nackdel för lokalsamhället genom att inte ge någon tydlig möjlighet för framtida välfärd i en viss slags bygd eller ekonomisk sektor. Olösliga problem passar inte ihop med mobilisering och entreprenörskap som bygger på att man tar fasta på det positiva. Mycket utvecklingsinriktad forskning och tillämpad forskning utförs i en kontext där frånvaron av vissa slags kritiska perspektiv kan var nödvändiga. Aktionsforskning kan t ex förutsätta att man inte lyfter fram och analyserar alla motstående intressen och motkrafter, utan förbiser dessa och betonar de möjligheter för vissa aktörer som situationen ger.

Ett annat viktigt område som den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen inte fokuserar gäller det omvandlingstryck som skapas av yttre förändringar i ekonomin. Globaliseringens mekanismer som påverkar varje bygd och varje by måste analyseras med mer strukturella utgångspunkter.

Den "utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen" ger således viktiga bidrag men är inte tillräcklig för att utveckla en djupare förståelse av landsbygdens modernisering.

Strukturanalytisk landsbygdsforskning

En annan forskningstradition är vad vi kunde kalla "strukturanalytisk landsbygdsforskning". Det är inte heller någon entydig inriktning utan snarare blandning av perspektiv, metoder och traditioner. Det som håller dem samman är ett analytiskt förhållningssätt; syftet är att förstå landsbygdens förändringar snarare än att

skapa dem och denna forskning är ofta mer distanserad och ibland också teoretiskt starkare fokuserad (t ex Djurfeldt 1994) än den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen. Basen för det strukturanalytiska synsättet finns i samhällsvetenskapliga universitetsinstitutioner (t ex Berglund 1998; Amcoff et al, 1995) men det utvecklas också som ett resultat av ökande internationella samarbeten (Persson & Westholm 1995; Westholm et al 1999).

Sociologer, geografer, etnologer m fl använder ibland landsbygden som ett av många fält för att samla in data, ofta som en del av annan forskning. Dessa forskare är ofta mer inriktade på kunskapsutveckling inom sitt akademiska ämne än på att påverka landsbygden i någon särskild riktning. De framstår därför kanske som mer oberoende och fria att relatera sin forskning och mindre intresserade av att beskriva förändringsprocesser i termer av positivt och negativt. De kan, men behöver inte, vara övertygade om landsbygdens kvalitéer eller nödvändigheten av att stödja landsbygden. Under 1970-och 1980-talen när landsbygdsbefolkningen ökade på många håll var det, åtminstone i Sverige, ändå så att denna forskning handlade mycket om att landsbygden var bra och stark och många studier handlade om landsbygdens värden, inflyttningar till landsbygden etc. (t ex Wahlström 1984; Forsberg & Carlbrand 1993; Kåks & Westholm 1994; Amcoff et al., 1995).

En viktig del av det som här kallas stukturanalytisk landsbygdsforskning är regionalforskningen/regionforskningen. Denna har, precis som regionalpolitiken, varit inriktad på icke-stadsregioner och därför har den till stor del handlat om landsbygd. Även denna har varit analytisk och många studier har gjorts för att förstå skillnader av olika slag mellan regioner (t ex Johannisson et al 1989; Persson 1992; Pettersson et al 1996; Snickars et al 1989; Stjernström 1998)). Den har en geografisk bas genom att den ofta ställer frågan: "varför så här just här?" men den har också mycket inslag av ekonomi och statistiska hårddata. Den är traditionellt mer kvantitativ och modellbyggande och mindre involverad i landsbygdssamhällellenas varje-dagliga förändringar. Därför har den ofta hanterat ett längre tidsperspektiv än den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen och kanske något bättre kunnat förutse förändringar, såsom när "urbaniserad glesbygd" lanserades som samlingsbegrepp för flera nya utvecklingstrender i slutet av 1980-talet (Johannisson et al 1989). Den är också mer inriktad på generella processer än på skillnader i villkor mellan enstaka platser och bygder. På det avstånd från forskningsobjektet som den står framträder ofta inte sådant som lokal identitet, kulturell särart, "företagaranda", nätverk osv. Man kan, något förenklat säga att den arbetar med en annan skala och högre upp i en geografisk hierarki. En stor del av regionforskningen har rört regioner i betydelsen landsdelar eller internationella regioner (Karlsson 1994; Westlund 1998; Svensson 1998). Några områden som den strukturanalytiska landsbygdsforskningen återkommande har behandlat är "den hårda" infrastrukturen (Westin 1997; Bergqvist & Westin 1998) och regionala dimensioner av kunskap/utbildning (Johansson & Karlsson 1991; Axelsson et al 1994; Gidlund & Wiberg 1999). Det är påfallande att forskningen inom denna tradition ofta använder *kommuner* eller *lokala arbetsmarknader* som geografisk analysenhet. Landsbygden omfattar på så sätt även de små tätorterna. Redan detta innebär att perspektivet kommer att skilja sig från den utvecklingsinriktade forskningens "bya-" eller lokalsamhällesperspektiv.

Dess institutionella miljön för denna forskning skiljer sig från den som omger den utvecklingsinriktade forskningen. I Sverige har NordREFO, Cerum, ERU och senare SIR och Nordregio tillsammans med RSA (Regional Science Association) skapat en miljö för denna mer analytiska, komparativa och mindre platsbundna och stödjande landsbygdsforskning.

Svenska landsbygdsforskare medverkar också i internationella nätverk, såsom International Geographical Union, IGU, (se t ex Jussila et al 1999) och konsortiet Planning in Marginal Areas, PIMA (se t ex Andersson & Blom 1998). Det innebär bl a att svenska forskningsresultat får en internationell spridning.

De forskningsöversikter som gjorts tidigare inom området visar att det domineras av nationella studier och perspektiv (Ekman & Persson 1995; Hollender 1995). Hollenders översikt tyder på att det internationella samarbetet ökar. Men ännu är det så att den forskning som har svensk finansiering nästan alltid också är inhemsk när det gäller själva innehållet (se t ex Ceccato & Persson 1999). De allra flesta studierna är ännu deskriptiva fallstudier. Europeiska samarbetsprojekt (t ex Persson & Westholm 1994) och andra internationella jämförelser (Wiberg 1995; Jussila m fl 1993; Fuller m fl 1996) är vanligt förekommande i den strukturanalytiska forskningen men ovanliga i den utvecklingsinriktade. Kanske är detta på väg att ändras när fler svenska forskare kommer in i EU:s forskningsfonder.

Den indelning som gjorts här av forskningen är förstås en grov förenkling där en mängd studier av skilda slag klumpas ihop under två rubriker. En viktig invändning är också att det faktiskt finns ett viktigt och aktivt fält i mellanrummet mellan de två "skolorna". Dessutom finns vissa innehållsliga teman där gränserna mellan olika slags forskning måste dras annorlunda. Ett område av särskilt intresse är feministisk landsbygds/regionforskning. Det har genomförts ett stort antal utvecklingsprojekt och studier av kvinnors liv på landsbygden. De allra flesta av dessa är deskriptiva (t ex Gunnarsson 1990; Bull & Sundin 1996) men det finns också mer teoretiska/analytiska ansatser (Friberg 1993; Rönnblom 1996; Bull 1995). Den feministiska forskningen är kanske den inriktning som tydligast tenderar att överbrygga gapet mellan de två forskningstraditioner som diskuterats här. Den rymmer möjligheten till både kritisk analys och ett tydligt normativt förhållningssätt till studieobjektet.

Globaliseringen ger nya förutsättningar

De två huvudlinjerna inom landsbygdsforskningen har till stor del utvecklats parallellt och utan större konflikter sinsemellan i Sverige. En förklaring till denna fredliga samexistens finns i den generella acceptans som har funnits i Sverige för strävanden att åstadkomma en balans mellan land och stad och emellan olika regioner. Både i samhället i stort och inom forskningen har det varit både uttalat och underförstått att individer och hushåll så långt möjligt ska ha lika möjligheter överallt. Detta är bärande idéer i folkhemmets uppbyggnad och senare i integrationen av välfärdsstaten. Den relativt starka statliga styrningen som inneburit resursöverföring till behövande hushåll och bygder har haft acceptans i både den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen med sina nära band med landsbygden och i den strukturanalytiska forskningen med sina relationer till regionalpolitikens utformning.

Man kan säga att de har båda varit "medkrafter" i den spontana samhällsutvecklingen. Den samlande konferensen för hela forskningsfältet "Forskarforum för lokal och regional utveckling" i Östersund visade 1996 och 1997 att både arrangörmässigt och när det gällde innehåll och deltagande kunde de båda forskningskulturerna samexistera. En rik flora av perspektiv, metoder och resultat från de olika forskningskulturerna redovisades.

Globaliseringen tycks emellertid var på väg att ändra förutsättningarna. Den starka omfördelade staten har blivit mindre stark och frågor om internationell konkurrenskraft har kommit mer i förgrunden. Ökande arbetslöshet och nedskärningar i den offentliga sektorn under mitten av 1990-talet banade vägen för en tillväxtorienterad regionpolitik (SOU 1997:13; Prop 1997/98:62). Den ekonomiska framgången i landets tillväxtområden har blivit en central fråga också i regionforskningen. Nu handlar det inte lika mycket om regional balans inom landet utan mer om analyser av de svenska stadsregionernas möjligheter att konkurrera med stadsregioner i andra länder. Städernas tillväxt är emellertid inte oberoende av landsbygdens utveckling. För närvarande gäller för hela Norden att landsbygdsområdena förlorar unga och välutbildade invånare till storstadsområdena. Det hindrar inte att det finns landsbygdsområden, framför allt tätortsnära, som har en befolkningstillväxt. Det har en funktion som boendemiljö och ingår i den så kallade "gentrifieringen", dvs relativt välsituerade stadsfamiljer som flyttar ut på landet.

Mycket talar för att de olika forskningstraditionerna har kommit mer i konflikt med varandra. Vid 1998 års Forskarforum var diskussionerna under och mellan sessionerna mer upprörda än vanligt. Här lanserades ett synsätt som gick ut på att landsbygdens avfolkning är en naturlig följd av den tvingande globaliseringen och knappast ett problem som man bör ge prioritet åt att motverka med regionalpolitik. Detta synsätt rörde vid en för landsbygdsforskningen känslig punkt. Den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen vilar på mobilisering, optimism och fokusering av möjligheterna. Varje tvivel rymmer inom sig något hotande. Dessutom är det ju så att den utvecklingsinriktade forskningen bygger på att landsbygden värderas högt, både av dem som bor i staden och på landet. I det senaste årets svenska debatt har flera framträdande regionalforskare väckt starka reaktioner när det uttryckligen ifrågasattes landsbygdens attraktionskraft och förespråkade geografiskt koncentrerade regionalpolitiska insatser, den så kallade stödjepunktsdebatten.

Men gapet har vidgats mellan "utvecklingsinriktad landsbygdsforskning" och en regionforskning som blir mer och mer upptagen med städernas problem och som ibland är redo att föreslå en förändring av politiken i riktning mot stöd till städer och stadsregioner. Medan den förra nu har blivit en motkraft till samhällsutvecklingen har regionforskningen fortsatt att vara en medkraft men nu i en ny riktning; den som betonar anpassning till marknaden.

Den strukturanalyserande regionforskningen har också sina svaga sidor. Den står på ekonomisk grund och domineras av studier som handlar om den bästa anpassningen till marknadsekonomin. Det är mer undantagsvis som den länkas samman med andra värdeskapande grunder i samhället. Den är, liksom den utvecklingsinriktade landsbygdsforskningen i huvudsak kortsiktig och den har till exempel visat sig ha svårt för att integrera miljö- och resursfrågor i sin analys. I gränslandet till regionforskningen finns

emellertid forskare och miljöer som tar sin utgångspunkt i frågor om ekologisk hållbarhet (Eriksson, 1989; Asplund m fl 1997) .

2. *ETT URVAL AKTUELLA PROJEKT*

Aktuell landsbygdsforskning i Sverige

Översikten i detta avsnitt gör inte anspråk på att fullständigt redovisa aktuell glesbygds- och landsbygdsforskning i Sverige. Vi har här valt att ge en provkarta över pågående och nyligen avslutade projekt, särskilt sådana som tar upp ämnen som tidigare varit svagt företrädade. Projekten pekar därmed framåt mot de fält där den nuvarande generationen landsbygdsforskare ser ut att rikta intresset, likaså där forskningsfinansiärerna lagt sin tyngdpunkt vid prioriteringen av forskning.

Mänskliga resurser och lokala rörelser

Det påstås att i det alltmer globala samhället blir det lokala perspektivet mer betydelsefullt. Man pratar ofta om en lokal identitet som en grund för medborgares deltagande på lokal nivå. Berglund (1998) analyserar några lokala utvecklingsgruppers uppbyggnad, funktion och förankring i hembygden samt hur deras relationer till omvärlden, främst den kommunal organisationen, byggs upp.

Att behålla den lokala identiteten är ett sätt att överleva i glesbygd och enligt Ronnås (1997) är kyrkan en av de aktörer som kan bidra till det. Bygderörelsen i Sverige är ett annat exempel på den här typen av lokal rörelse. Herlitz (1998) beskriver och analyserar *Bygderörelsen i Sverige* och de lokala utvecklingsgrupperna och förklarar varför det existerar den här typen av rörelser. Studien belyser också de lokala gruppernas geografi, spårar deras historiska utveckling och beskriver vilka grupperna är och deras syfte. Enligt författaren kan Bygderörelsen ses som en proteströrelse mot glesbygdens avfolkning och nedrustning. Lokala grupper arbetar för att hålla ställningar och utveckla sin hembygd för att kunna bo kvar. Forskningsresultaten visar "att de lokala utvecklingsgrupperna med en betydande insats av eget ideellt arbete, eget kapital och kreativitet har utvecklat den lokala infrastrukturen med service, jobb och bostäder, men framförallt pekar resultaten på Bygderörelsen som en viktig *skapare* av lokal identitet och *förnyare* av lokal demokrati" (s.3).

Är demokratin i kris när man konstaterar att valdeltagandet är lägre än det varit förut? Är valdeltagandet lägre på landsbygden än i städerna? Hur kan valdeltagandet vara lågt samtidigt som man kan se att antalet lokala utvecklingsgrupper på landsbygden runt om i hela landet ökar? Utvecklas det en ny typ av demokrati på landsbygden? Herlitz (1999) undersöker valdeltagandet och demokratin på landsbygden. Hon konstaterar att valdeltagandet i 80 undersökta valdistrikt med aktiva lokala utvecklingsgrupper var något högre än för riket som helhet. Undersökningen av de 16 kommunerna visade ett högre valdeltagande på landsbygden än de större tätorterna i respektive kommun, vilket går emot det accepterade resonemang att landsbygden "vänder politikerna ryggen". Författaren anser att en viktig fråga inför framtiden är att se hur det lokala politiska arbetet baserat på platsideologi (dvs, att man arbetar för bygdens intressen) och det kommunalpolitiska arbetet baserat på partipolitiska arbetet baserat på partipolitisk ideologi skall kunna komplettera varandra.

Det är ett ökat intresse för *mänskliga resurser* inom regionalforskningen, och det gäller även landsbygds- och glesbygdsforskningen. Andersson (1999) frågar sig i vilken utsträckning universitet och högskolor kan vara en motor för den lokala utvecklingen? Frågor om lokal kunskapsbildning och samspelet mellan universitet/högskolor och territorier diskuteras på ett teoretiskt plan.

Wide (1999) studerar förvärvsmöjligheter för kvinnor i ett område i norra Sverige över tiden, främst perioden efter 1950. Skillnaden mellan könens förvärvsfrekvens visade sig ha minskat över tiden, men glesbygdens kvinnliga delarbetsmarknader är och har alltid varit snävare än de manliga, och är helt koncentrerade i tjänstesektorn.

Scholten (1999) fokuserar på landsbygden i sydöstra Sverige. Studiens syfte är att identifiera olika försörjningsstrategier som kvinnor använder sig av för att kunna bo kvar i sin hembygd och också att lyfta fram landsbygdsproblematiken från en sydsvensk horisont, eftersom regionalpolitik och landsbygdsproblematik annars ofta betraktas som om de vore synonyma med förhållandena i Norrlands inland. Ett antal kvinnor intervjuades om sina försörjningsprojekt och syn på landsbygden. "Resultaten som presenteras visar att kvinnor försörjer sig genom arbetslöshetsförsäkring, genom att utbilda sig och genom att starta företag. Med hjälp av tidsgeografi, "ny" kulturgeografi och begrepp som "könskontrakt" hämtat från den feministiska forskningen, visas hur kvinnor hanterar sina försörjningsprojekt.

Kommunikationer

Kommunikationer och infrastruktur hör till de klassiska ämnena, de "eviga frågorna", inom glesbygdsforskning. De är också rikligt företrädade vid både tekniska och samhällsvetenskapliga forskningsinstitutioner. I de nyare projekten dominerar naturligt nog frågor om *IT, om nya sätt att organisera kollektivtrafik och uthålliga transportsystem*, såsom framgår av tre projektexempel: Boström (1999) gör en kunskapsöversikt i tre nordiska länder över området samhällsbetalda landsbygdstransporter. Bland författarens slutsatser märks att "kollektivtrafiksystem specialanpassade för landsbygden har goda möjligheter att öka det kollektiva resandet och samordning på privat initiativ ger bättre resultat än samhällsstyrd samordning". Författaren pekar ut områden där forskning saknas eller är bristfällig och föreslår några teman på FoU. Bland dem påpekas (s.44), resenärernas inflytande och direkta påverkansmöjligheter på landsbygden, genusperspektiv på transporter, geografisk och mental tillgänglighet, politikens inställning och beslut, kollektiv trafik i glesbygd och handikappanpassning.

Ahlin (1996) beskriver betydelsen av IT i glesbygden med redogörelse för lokala projekt i en by i Jämtland. Projektet gick ut på att skapa små högteknologiska kooperativa företag på landsbygden. År 1996 hade ungefär 40 procent av byborna egna e-mail adresser. Även om de erkänner att allt går inte att ordna med datorns hjälp, hävdar de att avstånden inte är ett hinder längre när dator kan fungera som kommunikationsmedel. De kan till exempel ha tillgång till distanskurser och välja högskola både inom och utom Sverige.

Westin (projektet pågår 1997-1999) studerar förändrade förutsättningar för

trafikförsörjning i glesbygd. Det gäller här konsekvenser av taxis avreglering och förändrade regler för upphandling, Den under 1980-talet påbörjade avregleringsvägen inom transportsektorn har fortsatt under 1990-talet. Avfolkningen fortsätter och förändrade ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting innebär olika besparingsåtgärder. Vilka möjligheter har kommun och landsting att under dessa nya förutsättningar tillgodose medborgarnas krav på tillfredsställande service? Syftet är att belysa effekterna av förändringarna för olika intressenter: taxiföretagen, kommunerna och landstinget, samt slutkonsumenterna.

Gebresenbet (1998-1999) undersöker möjligheterna med *samordnad godstransport inom lantbrukssektorn för att främja uthålligt transportsystem*. Syftet är att kartlägga gods-flöden inom sektorn samt undersöka möjligheten av IT-stödd samordning av jordbrukssektorns transporter i en region i syfte att främja resurseffektiv och miljövänlig logistik. Projektet väntas ge en bild av materialflödet, ett effektivt fordonsutnyttjande med hjälp av transportsamordning, vilket leder till såväl ekonomiska som miljömässiga vinster.

Engström (1997-2000) analyserar IT:s potential för flexiblare verksamhets-, levnads-, och kommunikationsformer. Rapp (1997-1999) studerar ITs inverkan på regional utveckling, Den bakomliggande frågeställningen är hur IT påverkar regionens näringslivsstruktur. Till exempel kan det tänkas att IT kommer att skapa nya samarbetsmöjligheter mellan regionens företag och att detta kommer att öka företagets möjligheter att skapa nya affärer och därmed arbetstillfällen. Men utvecklingen kan också gå mot en utarmning av den regionala handeln mellan företagen när även avlägset belägna företag kan utnyttjas som leverantörer.

Värbrand (1997-1999) utvecklar metoder för planering och styrning av skogsindustrins råvarutransporter, Svensk skogsnäring är utsatt för hård konkurrens från omvärlden. För att utveckla konkurrenskraften krävs ständiga förbättringar av verksamheten i samtliga led från skog till marknad. Speciellt utvecklas kombinerade modeller med fokus på strategisk transportplanering, operativ transportplanering samt metoder för planering av, nybyggnad, upprustning samt underhåll av befintlig infrastruktur.

Liljenäs (1998-2000), analyserar utvecklingen av telemedicin i tätort och glesbygd. I takt med den snabba utvecklingen inom telekommunikation, datateknik och videoöverföring har möjligheterna för telemedicin ökat väsentligt. Detta kan bl a medföra, att nya samarbetsformer inom sjukvården uppstår. Studien är inriktad på att analysera ekonomiska, sociala och organisatoriska effekter av införandet av telemedicin. Samt att genomföra analyser mellan tätort och glesbygd. Liljenäs studerar också IT-användningens påverkan på statliga verksamheters organisationsstruktur med avseende på geografisk lokalisering av avdelningar och uppgifter, samt vilka förändringar i transporter av information och människor som följt. Vidare analyseras inverkan på enskilda arbetsplatsers arbetsfunktioner, arbetsinnehåll och arbetssituation samt position i lokala/regionala och nationella nätverk, samt inverkan på servicekvalitet och -tillgänglighet. Fokus ligger på att analysera lands- och glesbygdens situation i den pågående utvecklingen

Ranerup (1998-2000) undersöker internet som redskap för kommunal demokrati,

Några övergripande forskningsfrågor är: Hur påverkar bakomliggande funktionell och teknologisk infrastruktur möjligheterna till debatt? Vilken är den befintliga bakgrunden för deltagande i de interaktiva debattforum som studeras? Hur stimuleras olika potentiella grupper och personer till ett ökat deltagande? Projektet förväntas ge kunskaper om problem och möjligheter när det gäller hur Internet kan fungera som ett redskap för ökad kommunal demokrati.

Westin (1998-2000) analyserar *Förändrade förutsättningar för trafikförsörjning i glesbygd*. Hon utgår från det faktum att förutsättningarna för att upprätthålla en god och tillfredsställande trafikförsörjning i glesbygdsområden har förändrats under 1990-talet. Avbefolkningen fortsätter och förändrade ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting innebär olika former av besparingar. Ambitionen är att utveckla den linjelagda busstrafiken, så att en allt större del av resor inom ramen för färdtjänst sker med linjetrafik istället för med traditionella taxifordon. Syftet är att belysa effekterna av förändringarna för olika intressenter, främst genom studier av konsekvenser av regelförändringar och ökad samordning av samhällssubventionerad trafik för taxiföretag, resenärer och huvudmän. I temat ingår även en större undersökning av glesbygdsbors resvanor.

Andersson (1998-2000) analyserar transportsystem på landsbygden i ett EU-projekt (DG VII och XIII: Joint call on Transport intermodality). Syftet är ökad kunskap om kollektivtrafikförsörjningen på landsbygd. Projektet genomförs genom en bred sammanställning av avslutade och pågående lösningar i Europa. En viktig del av är att studera möjligheter till samordning mellan olika trafikslag samt att visa på möjligheter att med hjälp av IT förbättra landsbygdstrafiken. Projektet skall också generera kunskaper om behov av framtida forskningsinsatser inom området.

Projektet Varudistribution i glesbygd (Cordi) syftar till att beräkna besparingspotentialer vid en tänkt samdistribution som utgår från varuköparnas behov. Projektet skall genomföras som en fallstudie avseende varuinköp för verksamheter inom tre kommuner i Norrbotten samt Norrbottens läns landsting.

Ohlander (1998-2001) bedriver projektet *Digital demokrati - den svenska IT-politikens framväxt och tillämpning*. Informationsteknikens snabba utveckling har väckt förhoppningar om fördjupad eller förändrad demokrati. Forskningen inom området är dock i stort obefintlig. Projektets syfte är att belysa den svenska IT-politikens framväxt och tillämpning med tonvikt på informationsteknik som demokratiskt redskap. Utifrån en gemensam teoriram utvecklas två forskningsinriktningar: den svenska IT-politikens historiska framväxt perioden 1970-1998 respektive dess praktiska tillämpning under 1990-talet i ett antal svenska kommuner. Den förstnämnda inriktningen utgörs av en historisk undersökning inriktad framför allt mot den centrala politiska nivån, medan den senare bygger på en statsvetenskaplig undersökning utifrån lokala fallstudier.

Arvidsson (1998-1999) undersöker *Vägstandardens inverkan på skogsnäringens transportarbete* och försörjning av högkvalitativa råvaror, Ökande marknadskrav på högkvalitativa, miljövänliga skogsindustriprodukter, samt skärpt priskonkurrens från andra material och marknader, ställer allt högre krav på bl a färsk råvara, differentiering av råvaran till olika ändamål, kontinuerliga leveranser,

kapitalrationalisering och minskade buffertlager. En modell utvecklas som beskriver hur vägstandarden inverkar på skogsindustrins råvaruförsörjning

Rapp (1999-2000) driver projektet *Nya resmönster med flexibla arbetsformer* som syftar till att studera hur individer som arbetar i flexibla organisationer, i distansarbete, grannskapscentraler, telestugor, virtuella organisationer, med mera kan komma att förändra sina resor och resmönster till följd av arbetsformen. Det handlar bland annat om tjänsteresor, arbetsresor, fritidsresor och komplementresor.

Ekonomisk dynamik

Variationen i "ekonomisk prestationsförmåga" eller dynamik mellan olika landsbygdsområden är ett område som intresserar flera forskare. Nyström (1997) hävdar att för att studera orsaker till befolkningsförändringar i tätorter och glesbygd är det nödvändigt att ha "en regionalgeografisk ansats som kombinerar olika teoretiska byggstenar, och tillsammans bildar en tvärvetenskaplig grund" (s. 175). Studien framför argumentet att stora geografiska avstånd mellan centrum och periferi inte nödvändigtvis behöver vara hinder för regional och lokal utveckling även i perifert belägna områden. Författarnas syften med artikeln är att visa att det möjligt att genomföra en regionalpolitisk analys med utgångspunkt från ett knippe indikatorer av betydelse för befolkningsutveckling i tätorter och glesbygd. Enligt författaren kan metoden användas vid studier av befolkningsutveckling i ortssystem. Han tillägger dock att "för djupade kunskaper om sociala och ekonomiska processer i ortssystemen behövs för att kunna avgöra vad som orsakar att en tätort växer medan en annan retarderar varför glesbygden i en region uppvisar blomstrande tillväxt medan andra områden stagnerar" (s. 195),.

Har *turism som näringsgren* egenskaper som gynnar uppkomsten av informella, innovativa och flexibla produktionssystem i perifera områden? Det är en av de frågeställningar som Nyberg (1997) presenterar i ett projekt om turism som näring i perifera områden inom EU (dvs, regioner som har fått målinriktade regionalpolitiska åtgärder och direkt och indirekt fått turism investeringar). Projektets syfte "är att identifiera turismens teoretiska och praktiska möjligheter att fungera som en modern och regionalt moderniserande verksamhet i perifera områden, inte minst mot bakgrund av de ekonomiska integrationstendenser som vi ser idag på nationell och internationell nivå" (s. 170).

Hultkrantz genomför jämförande studier av hållbar landsbygdsturism i Sverige och USA. Syftet är att identifiera kostnadseffektiva strategier.

I antologin av Brown and Hall (1999), *Case studies of tourism in peripheral areas*, presenterats en flertal av fallstudier i Europa om *turism i de perifera områdena*. Bland de svenska fallen ingår Tärna-Hemavan och Arjeplog. Arell (1999) diskuterar turism utveckling som en genomförbar strategi i ett perifert område (Västerbotten) och hur verksamheten har utformats över tiden. Nilsson (1999) undersöker användningen av turism som en del av den nya landsbygdspolitiken i Norra Sverige.

Müller (1999) studerar tyska fritidsägare i Sverige. Den svenska landsbygden förändras och moderniseras när det gäller människornas försörjningssätt men också

deras bosättningsmönster. Den pågående förändringen skapar utrymme för nya aktiviteter och fenomen. Fritidsboende kan spela en viktig roll i denna process. Tyskarnas bild av Sverige och dess landsbygd styr semesterlivet vid fritidshuset men påverkar också hela landsbygden. Författaren argumenterar att de tyska fritidshusägarnas förhållningssätt gentemot landsbygden kan betecknas som "museumstrategi". Detta påverkar såväl landsbygdens utseende men också fritidsägarnas möjligheter till integration.

Turismforskningen vid ETOUR i Östersund är till stora delar inriktad på olika aspekter på landsbygdsturism. I projektet *Bo på Lantgård* jämförs familjeföretagande i turismsektorn i Sverige och Frankrike. Ett annat projekt undersöker lokalbefolkningens attityder till turism.

Hur ser beslutstilar hos olika *småföretag* ut på den svenska landsbygden? Nyströms (1996) syfte är att identifiera och karakterisera de olika stilarna och ge grund för stöd till landsbygdens småföretag. I studien utvecklades en typologi som är lämplig för att dra slutsatser om anpassning till stöd. Studien visar att alla företagare är unika blandningar av de tre idealtyperna: den nyfikne, den lyhörde respektive den ihärdige företagaren. Vad gäller kontakt med sina kunder har den nyfikne en enkelriktad kontakt med sina kunder och vill utveckla sina produkter utifrån sina egna idéer - det är en mångsysslare; den lyhörde har en nära och dubbelriktad kontakt med sina kunder - kunder styra företagets utveckling och, den ihärdige företagaren interagerar inte med sina kunder. Vad gäller effekterna av studiens resultat för policy hävdar Nyström att "en bättre policy ur samhällets synpunkt är att låta varje företagare själv välja och bestämma vilka behov de har. Policy kan utformas så att företagare erbjuds en meny av stöd riktad mot dessa tre komponenter".

Forsberg (1997) redovisar bland annat ett projekt om Mälardalens landsbygd i förändring. Efter att de intervjuat olika lokal aktörer och samlat olika typer av statistik har de observerat att landsbygden är långt ifrån någon enhetlig region. Enligt författarna, "innebär den förändring som pågår istället en diversifiering och specialisering av landsbygden. Många delar av landsbygden har blivit integrerade i den urbana servicesektorn, andra karakteriseras av en intensifierad produktion och konsumtion av lokala resurser, medan åter andra hamnar utanför denna utvecklingsprocess och drabbas av nedgång och marginalisering" (s. 80-81).

Projektet "*Dynamics of Rural Areas (DORA)*" söker förklara varför den ekonomiska utvecklingen varierar mellan landsbygdssområden. Hypotesen är att det är olika kombinationer av mätbara (*tangible*) och svårämbärliga (*less tangible*) faktorer som ger förklaringen. Dessa faktorer antas tillsammans både ge restriktioner för och skapa möjligheter till lokal ekonomisk utveckling. I vardera av de fyra deltagande länderna (Grekland, Skottland, Tyskland och Sverige) har två regioner valts ut för empiriska studier. Inom varje region undersöks i sin tur de två delområden som uppvisar största olikheter i ekonomisk utveckling. Projektet koordineras av Arkelton Centre. Den svenska delen utförs av Nordregio.

De svårfångade faktorerna

Intresset har ökat bland forskare för s k *intangibla eller svåråmätbara faktorer* för landsbygdsutveckling, dvs lokala medborgarnas kapacitet för att överleva på landsbygd och, eventuellt, skapa nya förutsättningar för den lokala ekonomin. Intangibla faktorer står för den mjuka infrastrukturen som delvis kan förklara utvecklingsnivån i en region. Den mjuka infrastrukturen kan skapas bland annat genom fungerande nätverk, känslor för det lokala samhället och en attraktiv livskvalitet. Nätverken antas ha en positiv effekt på den lokala ekonomin och livskvaliteten på landsbygden. Man kan identifiera olika typer av nätverk: formell och informell, företag-företag-nätverk, nätverk bland privat och offentlig partner och många andra som inkluderar som en del av underifråninitiativ. De sägs att de i sin tur skapar *innovativa miljöer*, effektivitet i planeringen, förtroende mellan partner och så kallad *socialt kapital*.

Hur viktig är den *mjuka infrastrukturen* för överlevnaden i glesbygd i Sverige? Zakrisson (1999) studerar den sociala och kulturella grogrundens betydelse för att leva i glesbygd. Projektet har som ambitionen att föra samman aspekterna befolkningsutveckling, arbetsmarknad, hälsa, livskvalitet med medborgarkultur i analyser av "mjuka" faktorerens betydelse i samhällsinsatser och samhällsförändringar. Studier är begränsad till fyra fallstudier i två kommuner.

Nilsson (1996) ställer frågan vad glesbygden kan lära storstaden. Hennes utgångspunkt är att "tillit och tilltro till människors inneboende resurser" tillsammans med den rätta pedagogiken det som möjliggör mänsklig växt. Författaren redovisar hur en metod som gav positiva resultat på glesbygd även kunde användas i storstad. Nyckeln för det sägs vara kvinnliga nätverk. Boken "*Att ta liv och arbete i egna händer*" (1995) beskriver hur man inom Jämtlands län har arbetat med regional utveckling med inriktning på kvinnor. Arbetet bygger på ett fyrtiotal intervjuer och enkäter till nätverk och lyfter fram förändringsprocessen.

Sandberg (1999) analyserar begrepp och metodproblem omkring det *sociala kapitalet* i svenska småkommunernas hållbara utveckling. Arbetet bygger på hypotesen "att småkommuner där det sociala kapitalet har varit och är ringa eller outnyttjat, sannolikt hör till dagens *förlorare* och att förutsättningarna för snabbt trendbrott mot hållbar utveckling är små." Men det finns även *vinnare* bland de små kommunerna. Begreppsutredningen behandlar fyra teman: det rumsliga och det kommunala, samt den hållbara utvecklingen med särskild utvikning kring begreppets sociala dimension.

Ekman (1998-99) analyserar släktskap och andra nätverk som social infrastruktur. Det är en jämförande studie i tre regionala kontexter: skogsbygd, bondbygd och bergslagsbygd.

Gustafsson (1998-99) följer upp en studie som gjordes för 15 år sedan och som beskriver glesbygden som utvecklingspotential. Frågan gäller bl a vilka förändringar i enskilda människors livssituationer som skett.

Det finns också en del nya forskningsprojekt som belyser *konflikter* i landsbygdssamhället. Hallgren (1999) analyserar kommunikation vid konflikt och samverkan om användningen av ett vattendrag, Emån i Småland. Projektet har sin

grund i analysen av kommunikation mellan aktörerna vid vattendraget. Det finns två grupper, de som vill skydda naturvärden och den andra som ser ån som en resurs för att förbättra näringsstrukturen i regionen.

Gunnarsdotter (1999) fokuserar på konflikten mellan jaktturism och skogsbruk med perspektiv på landsbygdsutveckling. "Landsbygdens utveckling kan ses som en paradox, då utvecklingen tillväxt kan vara både en förutsättning för och ett hot de kvalitéer som skapar bygden", t ex landskap och sociala strukturer. I mötet mellan förutsättningar och hot uppstår konflikter.

Landskap, boende och livsmiljö

God *livskvalitet i landsbygden* antas ha en attraherande effekt på både individer och entreprenör. Den attraktivitets kraft antas indirekt påverka den lokala ekonomi. En god livskvalitet kan associeras med individers beslut att bo kvar på landsbygd eller flytta dit. Men livskvalitet kan också vara en lokaliseringsfaktor för entreprenörer som anser miljön som attraktiv för deras verksamheter. Hur mycket forskning finns på detta område när det gäller just landsbygden? Hur viktig är den byggda miljön för det lokala livskvalitet?

Svala (1998) beskriver olika gårdar i skilda delar av landet som är en del av landsbygdsbebyggelsekulturen i Sverige. Utgångspunkt för beskrivningarna är en inventering och dokumentation av själva gårdarna samt intervjuer med brukare och boende. Beskrivningen syftar att ge en generell kunskap om utvecklingen inom jordbruket och gårdarnas och landskapets förändring.

Vad styr byggandet på landbygden?, undrar Ascárd (1999) i sitt projekt på SLU. Författaren menar att det finns många faktorer som påverkade byggandet på landsbygden, till exempel gårdarnas placering i landskapet. I slutet på 1800-talet kom den första mönsterböckerna och typritningar för lantmannabyggnader ut. Hur har detta påverkat utformningen av byggnader?

Landbygdsmiljöer är ett projekt som syftar till att ta fram kunskapsunderlag gällande bland annat landbygdsarkitektur, landsbygdsmiljöernas samt gårds- och bebyggelseplanering Nilsson (1999). Pågående arbete innefattar definiering och systematisering av tillgängligt kunskapsunderlag, utveckling av teorier kring beslut processen samt exemplifiering av teoriernas tillämpning i konkreta fall.

Palmqvist (1998) beskriver kunskapsläget inom den kulturhistoriska och etnologiska forskningen om landsbygdens bebyggelse i Sverige under 1900-talet. Författaren menar att kunskapen om 1900-talets landsbygdsbebyggelse är bristfällig när det gäller byggnads- och gårdstyper, utbredning och regionala variationer i byggnadsskicket. Det krävs en intensifierad grundforskning inom detta område för att ge grund för kulturmiljövårdsarbetet, hävdar författaren.

Elfström och Suneson (1999) diskuterar hur planering organiserad som en gemensam lärprocess kan vara ett redskap för bättre processer och *bättre landskap*. Projektet diskuteras med utgångspunkt i tre perspektiv: design som förhandlingsprocess; gränskapande instrument som redskap för möte mellan allmänna intressen och

enskilda intressen. Författarna reflekterar över den relevansen av fortsatt utveckling av metoder för landskapsplanering som påverkar landsbygdsutveckling.

Amcoff (1999) utgår från tesen att "vår tids intresse för boende på landsbygden är en följd av jordbruksnäringens tillbakagång och framför allt serviceklassens framväxt". Tesen visar sig dock enligt författaren inte klara en konfrontation med statistiska data från Mälardalen. "Visserligen framträder samma homogena och traditionalistiska bild av landsbygden som i Storbritannien, men de nya landsbygdsbornas utbildningsnivå visar sig - i motsats till serviceklass - vara påfallande låg. Ändå förefaller de heller inte utträngda från städerna till landsbygden. Den nya landsbygdsbornas medelinkomst och sysselsättningsnivå är något högre än i regionen generellt och i intervjuundersökningar är ekonomiska motiveringar till valet av boende oansenliga. Att boendemiljö och naturnärhet är mer förhärskande skäl leder till en diskussion om det finns ett speciellt nordiskt eller nordeuropeiskt förhållande till naturen som kan förklara kontraurbaniseringen".

Vad karakteriserar befolkningsstrukturen på landsbygden i Sverige? Kan man tro på en kontraurbanisering i Sverige? Om man jämför Folk- och Bostadsräkningen (FOB) 1990 med 1980 konstaterar man att en trend har brutits, dvs glesbygdsbefolkningen och tätorterna² hade växt. Amcoff (1997) analyserar denna trend på makro- och mikronivå mellan 1970- och 1990-talet och konstaterar bland annat att landsbygdsbefolkningen förnygras under den här perioden. Resultaten visar att bilden av kontraurbaniseringen är mindre homogen på mikro- än på makronivån. Resultaten på mikronivå, tillägger författaren, bör ses som ofullständiga och tentativa och kräver mer detaljerade analyser.

Stenbacka (1999) diskuterar landsbygdens förändring med utgångspunkt från dess nyare invånare, 1990-talets inflyttare. Orsakerna bakom människors val av boendemiljö på landsbygden sätts i relation till vilken typ av boende som valts samt individens handlingar. Det empiriska materialet består av en intervjustudie i fyra landsbygdsförsamlingar i Mälardalen. Mälardalens landsbygd är en boendemiljö som under 1980- och 1990-talet dragit till sig allt fler inflyttare. Det nya boende mönstret kan ses som ett uttryck för värderingsförändringar. Människor söker ett alternativ till stadsboendet, en reaktion framkallad av *push faktorer* som driver människor från staden (kriminalitet, trafikproblem och höga boendekostnader) och *pull faktorer* som gör landsbygden attraktiv (naturen, bra uppväxtmiljö för barn, småskaligt samhälle). I den traditionella planeringen görs en klar åtskillnad mellan landsbygdens planering och tätortens, i den fysiska planeringen som i den ekonomiska och sociala.

Forsberg (1999) hävdar att det krävs ett nytt sätt att se på den urbana och rurala dimensionen i planeringen. "Den traditionella synen på landsbygden, dvs. något från tätorten tydligt avgränsat område, har präglat planerade myndighetens syn på ansvarsområdet. Men landsbygden har förändrats och det finns därmed anledning att också innefatta landsbygden i den urbana planeringen, inte som ett appendix."

Utvärdering av politik

---

² I en, för Norden gemensam, definition utgörs en tätort av en samling byggnader med normalt högst 200 meter mellan husen och minst 200 invånare. Alla andra områden definieras som glesbygd.

Den mera ifrågasättande och analytiska regionforskningens perspektiv kommer bli till användning i samband med *utvärderingar av aktuell politik*. Så har till exempel *partnerskap* alltmer användes för beslutsfattarna som ett sätt att involvera policyanvändare för att skapa och implementera politik på lokal nivå. I Sverige har termen Partnerskap bara använts med den här betydelsen sedan några år tillbaka och i forskningen har man ingen konsensus om definitionen. Baserad på den här problematiken har Westholm (1999) i sin artikel presenterat några erfarenheter om partnerskap i Sverige, med fokus på landsbygds utveckling, dvs exempel på samverkan mellan den offentliga och privata sektorerna.

Författaren presenterar först en översikt av den nationella kontexten som stimulerar regionala partnerskap, följd med en beskrivning på erfarenheterna som visar hur partnerskap är organiserat och verkar, inte minst, deras inflytande. Han påpekar att på "landsbygden finns mera traditioner av Kooperation mellan sektorerna än i städerna, delvis för att landsbygdspolitiken alltid har haft ett stort beroende av lokala resurser" (s.152). Men författaren hävdar att än så länge har partnerskaps utveckling varit problematisk i Sverige. Bland de problem som finns är att partnerskapet har en otydlig status. Är de klubbar för diskussionen eller har de egentligen handlingskraftig förmåga? Tenderar de att vara konservativa i sina beslut eftersom de förutsätter enighet om målen?

Studien av *Effekter av stöd till lands- och glesbygden i Norra Sveriges inland* (Persson 1999) är en utvärdering av åtgärder riktade till landsbygden inom Mål 6 Sverige. Rapporten pekar på att trots att landsbygdsprogrammet inom Mål 6 förfogar över betydande resurser och genererat över 400 projekt av varierande storlek, är det långt ifrån tillräckligt för att ensamt mer än marginellt påverka utvecklingstrenden i inlandskommunernas gles- och landsbygdsområden. Utvärderingen pekar på *begränsade registrerade sysselsättningseffekter*, särskilt i förhållande till de uppsatta målen. De flesta projekten resulterar inte i nya eller bevarade arbetstillfällen. Åtgärdsprogrammet för lokal utveckling förutsätter antagligen fortsatta insatser av liknande slag, annars raseras lätt de samarbetsnätverk som i mycket hålls vid liv genom att nya projekt successivt initieras. För kommande program rekommenderar utvärderaren att det utvecklas indikatorer som gör att man kan utvärdera måluppfyllelsen i mera kvalitativa termer.

Utvärderingen av lokala grupper pekar på att *eldsjälar och frivilliga krafter* utan anspråk på ersättning för nedlagt arbete spelar viktiga roller i praktiskt taget alla framgångsrika projekt. Samtidigt finns det en risk att projekten blir alltför beroende av enstaka eldsjälar som på längre sikt kan begränsa nytänkandet.

De stora programmen för *utbyggnad av IT-nät* har gjort att tillgängligheten till modern datakommunikation är på väg att bli väl spridd i inlandet. Det är dock inte möjligt att avgöra om åtgärdsmedlen till landsbygden inom just Mål6-programmet varit en förutsättning för att IT-satsningarna genomförts. Mycket talar för att samma infrastruktur skulle kunna ha byggts ut med annan finansiering om Mål 6-programmet uteblivit.

En mängd små projekt har satsats på att uppgradera eller bevara lokal kommersiell

service. Det gäller lanthandlar, caféer m m med stor betydelse både för den levande landsbygds miljön och för den framväxande turismen. Samtidigt finns det betydande serviceproblem i glesbygden som ännu väntar på sin lösning, det gäller inte minst de affärsdrivande verkens serviceutbud.

3. MOT EN FÖRNYELSE AV LANDSBYGDSFORSKNINGEN - REFLEKTIONER OCH FÖRSLAG

Framtidens landsbygdsforskning

Den inventering av det senaste decenniets forskning om vi gjort tyder på att det genomförts och pågår en hel del studier av specifikt glesbygdens och landsbygdens villkor och utveckling. I många fall är emellertid de refererade studierna närmast att betrakta som utredningar eller fallstudier med begränsad teoretisk anknytning och generaliserbarhet. Dessa projekt är nästa aldrig finansierade av forskningsråd, utan snarare av myndigheter och organisationer. Det är i själva verket ganska få större forskningsprojekt som genomförts på detta område. Forskningsrådsnämndens (FRN) och andra forskningsråds gemensamma satsning på forskning om landsbygdsutveckling år 1997 innebar därför ett betydande nytt stöd till mera långsiktig kunskapsuppbyggnad. Resultaten av detta forskningsprogram har ännu inte redovisats. Trots denna extra resursram om ca fyra miljoner kr under två år kan man ändå påstå att de statliga insatserna på landsbygdsforskning varit begränsade även under de senaste två åren då sådan forskning prioriterats.

De olika forskningsperspektiv på landsbygdsfrågorna som presenterats bidrar på skilda sätt till förståelsen av landsbygdens sociala och ekonomiska omvandling. Om vi alls ska kunna tala om en landsbygdsforskning så måste fältet få vara verkligt öppet för en mångfald av synsätt, metoder, teorier och discipliner. Denna studie ger anledning att fundera särskilt över några områden som skulle behöva ges prioritet. Det som vi efterlyser i första hand är ett större mått av kritisk reflektion inom landsbygdsforskningen. Vi finner bara undantagsvis att dagens landsbygdsforskning ställer sig vid sidan av och ifrågasätter de trender och "eviga forskningsfrågor" som gäller för respektive tradition.

Långsiktiga trender och dynamik

Dagens landsbygdsforskning ställer sig ganska lite vid sidan av det dagsaktuella. Landsbygdsforskningen i Norden såväl som i andra delar av den västliga världen visar att det råder en stor - och till stora delar oförklarad - skillnad vad gäller dynamik mellan olika landsbygdsområden. Det gäller också områden med till synes likartade förutsättningar. En intressant forskningsfråga är därför att söka förklaringar till sådan variation i fråga om tillväxt/stagnation, attraktivitet på inflyttare etc. Här är det rimligt att utforma internationellt jämförande projekt som innebär systematiska jämförelser mellan dynamiska och eftersläpande bygder.

En möjlig metod är att välja ut ett antal landsbygdsregioner med "objektivt" sett likartade förutsättningar, t ex vad gäller naturresurser, mänskliga resurser, infrastruktur, investeringar näringsstruktur och branchbredd, men som skiljer sig i fråga om social och ekonomisk dynamik. Förklaringarna till variationen bör sedan kunna sökas i "mjuka" faktorer, dvs sådana saker som de sociala nätverken, lokal

kultur, institutionernas och marknadernas funktionssätt, livskvalitet, attraktivitet, etc. En kritisk fråga är vad som skapar ett lokalt företagsklimat och entreprenöranda.

Inom strukturfondsprogrammen och motsvarande program för integrerad landsbygdsutveckling finns det idag ett växande behov av kunskap om just hur stöd till sådana "mjuka" delar av landsbygdssamhället kan bidra både till tillväxt och ökad välfärd.

Studier som tar upp sociala och rumsliga skillnader.

Dagens forskning behandlar ofta landsbygdsregionerna som homogena och sysslar relativt lite med det faktum att välfärdsskillnaderna hastigt blivit större inom och mellan regioner. Forskning, t ex om socialt och ekonomiskt utanförskap, växande välfärdsklyftor, drabbade grupper osv är nästan helt frånvarande i dagens svenska landsbygdsforskning.

Problemen med den – både inom forskning och allmän debatt - traditionella uppdelningen mellan landsbygd och stad behöver uppmärksammas. Sannolikt kommer skillnaderna att fortsätta minska och man får större stads- eller tätortslandskap som kan rymma ganska stora stadsnära landsbygdsområden, men vars utveckling skiljer sig väsentligt från t ex den i perifer glesbygd. Glesbygdsverkets nu pågående kartläggning (2000) av befolkningsutveckling och rörlighet i olika typer av landsbygdsområden bör kunna användas för fördjupade analyser av vilka – mer eller mindre påverkbara - faktorer som driver på utvecklingen. Förbindelserna mellan land och stad tar sig nya former genom teknologisk utveckling och kunskapssamhällets etablering. De lokala arbetsmarknadernas funktion och ansvarsfördelningen mellan offentlig, privat och ideell sektor är några tillhörande forskningsområden som kommer att vara viktiga.

Det behövs således nya sätt att beskriva problem och möjligheter som utmärker de moderna landsbygderna. Det handlar om bygder som ofta har ett minskande beroende av primärnäringar, i alla fall för sysselsättningen. De har också numera ett annorlunda avståndsberoende, dvs i och med ny kommunikationsteknik. Det behövs därför studier av vad de nya tekniska nätverken och infrastrukturen betyder, såväl som av utbredningen av de sociala nätverken för olika delar av landsbygdsbefolkningen och hur befolkningen själv uppfattar och anpassar sig till "rummet".

Nya sätt att utnyttja naturresurser innebär också att landsbygden/glesbygden som produktionsmiljö förändras. Tillfälliga besökare - turister - gör anspråk på att forma landsbygden efter sina preferenser. Det finns anledning att studera vilka konflikter som uppkommer mellan olika intressenter på landsbygden och vad som krävs för att finna lösningar. I vissa regioner uppfattar man kultur och naturmiljö som en tillgång och utvecklar former för att kommersialisera dem, i andra inte. Det finns anledning att studera hur den lokala synen på landsbygdens resurser varierar.

Den moderna landsbygdens förhållande till stadsregionerna är ett annat forskningsfält. Det handlar om vad som utmärker det ömsesidiga beroendet och hur stark värdegemenskapen och solidariteten är mellan de olika regiontyperna. Analyser av resursströmmarna mellan stad och land - inte minst inom den offentliga sektorn - är ett

område som skulle lämpa sig för internationellt komparativa studier med stor politikrelevans.

Lokala (re-)aktioner på globalisering och regionalisering

Liksom andra regiontyper är landsbygden idag utsatt för ett ökande krav på anpassning till internationella rambetingelser. Hur möts WTO, CAP-reformen och motsvarande? Frågan är här hur - och inte minst när - lokala aktörer reagerar på förändrade omvärldsvillkor. En fråga som särskilt kom upp på Uppsalakonferensen "Nordic Rural Research: Development or Change" i januari 1999 (Holmgren & Havnevik 1999) är vilka "verktyg" som används, av vilka aktörer och hur effektiva de är? Frågan är också hur institutioner för landsbygdsutveckling såsom rådgivningscentraler av olika slag - förmår underlätta anpassningsprocesserna. Hur kan man tidigt skapa information om och anpassning till internationella standarder, t ex vad gäller kvalitetskrav? Hur kan man utveckla direkta, interaktiva och därmed också innovativa relationer till globala aktörer?

Hit hör också frågan om det som i ESDP-sammanhang (*European Spatial Development Perspective*) kallas för "rural - urban partnership", dvs vilka samverkansformer som kan utvecklas mellan stad och land för att skapa en gemensamt hållbar utveckling, både ur social, ekonomisk och ekologisk synvinkel? Här skulle det säkert vara fruktbart att göra fallstudier och jämföra alternativa sådana partnerskap vad gäller form och innehåll.

En viktig fråga gäller statens och kommunernas ansvar för periferiregioner. Det handlar här om effekter av avregleringar och nedskärningar som i olika grad sker i varje land. i olika länder? Det är här av intresse att studera i vilken utsträckning just nedskärningar i offentlig service skapar problem, men också utrymme och marknad för privata entreprenörer.

Sammanfattningsvis innebär början av 2000-talet nya omställningar och prövningar för Sveriges och Europas landsbygd; ekologisk stress, behovet av ny försörjning på landsbygden, demografisk uttunning, socialt utanförskap, omfördelning av välfärden, utvidgningen av EU och reformeringen av den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP). Samtidigt sker det nästan ständigt nya genombrott för teknik som leder till att de för glesbygden utmärkande avståndsproblemen starkt ändrar karaktär.

Den första frågan man då bör ställa utifrån denna översikt är om det då kommer att finnas utbildade forskare som kan ge svar på de nya frågor som reses. Den andra frågan är om det kommer att finnas tillräckligt med forskningsmedel för att ge utrymme för en långsiktig kunskapsutveckling och medverkan från en rad både samhälls- och naturvetenskapliga discipliner.

4. LITTERATUR

- Abrahamsson, I., Bond, S., Thörner, M., Årman, P., 1993. *Landet vinner. En idéskrift från Glesbygdsmyndigheten. Underlag för den regionalpolitiska propositionen*. Östersund.
- Arvidsson, P. Å. 1998-1999. *Vägstandardens inverkan på skogsnäringens transportarbete och försörjning av högkvalitativa råvaror*. Utförande institution: Skogforsk, Glunten.
- Adolfsson, G., Svensson, R., 1997. *Hembygd är framtidsbygd*. Bergslagsgruppen & Sveriges Hembygdsförbund. Stockholm.
- Ahlin, A. 1996. IT i bakstugan. In: *Skrivandet som redskap / redaktör: Ingegerd Bäckström. - Stockholm : Natur och kultur i samarbete med Svenskläraryören., 1996. - (Svenskläraryörenens årsskrift, 0349-3563 , 1996) (Svenskläraryören, 0349-3563 , 217), 151-156.*
- Amcoff, J. 1997. Kontraurbanisering i Sverige? In: *Local utveckling för regional omvandling*. Stockholm, SIR, Hans Westlund (red.), rapport 100, 13-28. (Forskarforum)
- Amcoff, J. 1999. En granskning av några försök att förklara flyttning till landet. Uppsala Universitet, , *Abstracts från Forskarforum 1999, lokal och regional utveckling*, Östersund.
- Amcoff, J., Forsberg, G., Stenbacka, S., 1995. *Inflyttning och nybyggnation i Mälardalens landsbygd*. Arbetsrapporter, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet. Uppsala.
- Andersson, L. 1999. Universitet och högskolor om resurser för utveckling i glesbygdskommuner: tro och verklighet. Karlstad universitet, *Abstracts från Forskarforum 1999, lokal och regional utveckling*, Östersund.
- Andersson, P.G. 1998-2000. *ARTS - Analys av transportsystem på landsbygd*. Utförande institution: Trivector AB, Lund.
- Andersson, L. & Blom, T., 1998, *Sustainability and Development*. University of Karlstad.
- Arell, N. 1999. The evolution of tourism in the Tärna Mountains: arena and actors in a periphery. *Bornholm, Unit of Tourism Research*, Report, 15, 135-155p.
- Arén H., 1994. *Allt är möjligt*. Byggnadsrådet. Stockholm.
- Ascárd, K. 1999. Vad styr byggandet på landsbygden ? Pågående projektet vid Lantbruksuniversitet, *Abstracts från Forskarforum 1999, lokal och regional utveckling*, Östersund.
- Asplund, E., Dovlén, S., Håkansson, M., Orrskog, L., 1997. *Räcker kompetensen? En studie av det långsiktiga miljöarbetet i fyra kommuner*. Inst För Infrastruktur och samhällsplanering, KTH.
- Axelsson, S., Berglund, S., Persson, L.O., 1994, *Det tudelade kunskapsområdet*, ERU rapport 81.
- Berglund, A-K. 1998. *Lokala utvecklingsgrupper på landsbygden*. Geografiska regionstudier Nr 38. Dept of Social and Economic Geography. Uppsala universitet.
- Boström, M. 1999. Samhällsbetalda transporter på landsbygd: en kunskapsöversikt över försök i tre nordiska länder. Falun, DFR-rapport, 2,60p.
- Borgström, L-E., Ekman A-K., 1992. Lantbrukares villkor och värderingar. Expertgruppen för Regional Utveckling. Uppsala.
- Brown, F., Hall, D. (eds.) 1999. *Case studies of tourism in peripheral areas. Bornholm, Unit of Tourism Research*, Report, 15, 180p.

- Bull, M., 1995. Are women's ideas needed in the rural community development of the future. On terms of Northern Women, Femina Borealis Publication 1995:1 University of Oulu. Finland.
- Bull, M., 1998. *Byapolitiska profiler och demokratisk förnyelse*. Glesbygdverket. Östersund.
- Boström, M. 1999. *Samhällsbetalda transporter på landsbygd: en kunskapsöversikt över försök i tre nordiska länder*. Falun, DFR-rapport, 2, 60p.
- Ceccato, V., Persson L-O., 1999. *Forskning för regional utveckling*. Nordregio WP1999:1.
- Cordi, I. 1998-1999. *Varudistribution i glesbygd*. Utförande institution: Luleå Tekniska Universitet, Inst för Samhällsbyggnadsteknik.
- Djurfeldt, G., 1994. Gods och gårdar. Jordbruket ur ett sociologiskt perspektiv. Arkiv förlag. Lund.
- Ekman, A-K., Persson L-O 1995. *Glesbygdsvorsningen i Sverige – en kunskapsöversikt och bibliografi 1980-1993*. Glesbygdverket. Östersund.
- Elfström, J., Suneson, T. 1999. Gemensam läroprocess som metod i landskapsplanering för landsbygdsutveckling. *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Engström, M.G. 1997-2000. *IT:s potential för flexibla verksamhets-, och kommunikationsformer*. Utförande institutionen: Kulturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Eriksson, O., 1989. Bortom storstadsidéerna – om regional framtid för Sverige och Norden. Carlsson. Stockholm.
- Folkhälsovetenskapliga rådet, 1992. Lokala utvecklingsgrupper i hela Sverige. Folkhälsovetenskapliga rådet. Stockholm.
- Forsberg, G. 1997. Att förstå den nya landsbygdens mosaik. In: *Local utveckling för regional omvandling*. Stockholm, SIR, Hans Westlund (red.), rapport 100, 78-92. (Forskarforum)
- Forsberg, G. 1999. Strategier för planering i dynamiska landsbygder. Stockholms universitet, *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Forsberg, G., 1996. Landsbygdens nykolonisation – en brokig bild växer fram. I: Månsson. H., red, *Med periferin i centrum*. Glesbygdverket. Östersund.
- Forsberg, G., Carlbrand, E., 1993. Mälardalens landsbygd – en kreativ region? en studie av Mälardalens landsbygd i förändring. Kulturgeografiska Institutionen, Uppsala Universitet. Uppsala .
- Friberg, T., 1993. Det andra sidan av myntet – om regionalpolitikens enögdhet. Glesbygdverket. Östersund.
- Fuller, T., Persson, L-O, Westholm, E., New Rural Employment in Canada and Sweden: Assessing the Importance of Lifestyles in the Creation of Rural Jobs. In: *Rural Employment*.
- Gebresenbet, G. 1998-1999. SATRA: Samordnad godstransport inom lantbrukssektorn för att främja uthålligt transportsystem. Utförande institutionen: Lantbruksteknik, Ultuna.
- Gidlund, J-E., Gunnarsson M., Wiberg, U., 1999. *Knowledge based strategies for sustainable development and civic security*. Cerum, Umeå.
- Gunnarsson, Y, 1990, *Flickorna i Småland: att leva som tonåring på landsbygden*, Sveriges lantbruksuniversitet, Lantbrukets informationslära
- Gunnarsdotter, Y. 1999. Konflikter kring skog och jakt i landsbygdsutvecklingens soår. Pågående projektet vid Lantbruksuniversitet, *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.

- Hallgren, L. 1999. Kannot eller utter? Kommunikation vid konflikt och samverkan om användningen av ett vattendrag. Pågående projekt vid Lantbruksuniversitet, *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Havnevik, K., Malmer, G., 1998. *Nordic Rural Development Research*. University of Agricultural Sciences. Uppsala
- Herlitz, U. 1998. *Bygdrörelsen i Sverige*. Östersund, SIR, Working Paper, 11, 87p.
- Herlitz, U. 1999. *Hela landet röster - en studie av valdeltagandet på landsbygden i kommunalvalet 1998*. Sundsvall, DMI rapport, 11, 18p.
- Hollender, K. 1995. *Rural Development Research in Sweden – a Survey*. Swedish Council for Forestry and Agricultural Research. SJFR. Stockholm.
- Holmgren, A-S. & Havnevik, K., (eds.) 1999, *Nordic Rural Research: Development or Change*. SLU and Nordregio
- Huldt, J., Wistrand, M., 1996. Årets kommun, en studie av lokal utveckling. Glesbygdsverket och Umeå Universitet.
- Johansson, B., Karlsson, C 1991. *Från brukssamhällets exportnät till kunsskapssamhällets innovationsnät*. Länsstyrelsen i Värmland & Högskolan i Karlstad.
- Johannisson, B., Persson, L-O, Wiberg, U., 1989. *Urbaniserad glesbygd. Verklighet och vision*. Arbetsmarknadsdep Ds 1989:22. Stockholm.
- Jussila, H., Persson, L-O., Wiberg, U., (eds) 1999. *Shifts in systems at the top of Europe*. Research Group of Regional Planning and Development. Royal Institute of Technology Stockholm.
- Karlsson, C. 1994. Regioner och nätverk i Europa. – en forskningsöversikt. Landstingsförbundet. Stockholm.
- Kåks, H., Westholm, E., 1994. *En plats i tillvaron*. Dalarnas forskningsråd 1994:8. Falun.
- Landstingsförbundet, 1998. *Befolkningsutvecklingen och landstingen*. Stockholm.
- Liljenäs, I. 1998-2000. Telemedicin i tätort och glesbygd. Etap II. Utförande institutionen: Stiftelsen Marknadstekniskt Centrum.
- Lindfors, H., 1997. Byn som vägrade dö. En sociologisk studie av en lokal mobiliseringsprocess som pågått under tio år. Glesbygdsverket. Östersund.
- Lorendahl, B., 1996. *New cooperatives and Local Development: A study of Six Cases in Jämtland, Sweden*. Journal of Rural Studies, Vol. 12. No 2. pp 143-150, 1996.
- Müller, D.K. 1999. Landsbygdens återskapande - tyska fritidshusägare på den svenska landsbygden. Umeå Universitet, , *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Månsson, H. (red), 1996, *Med periferin i centrum: om landsbygden som motor i en långsiktig hållbar utveckling* Glesbygdsverket Östersund
- Nilsson, A. 1995. *Att ta liv och arbete i egna händer*. Resurcentrum Kvinnum. Östersund.
- Nilsson, A. 1996. Vad kan glesbygden lära storstan? In: *Bidrag genom arbete - en antologi*. Stockholm, SOU, 151, 201-222.
- Nilsson, C. 1999. Landsbygdsmiljöer - styrning av förändring och utveckling gällande markanvändning

- och bebyggelse. Pågående projekt vid Latbruksuniversitet, *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Nitsch, U. 1987. A persistent culture – some reflections on Swedish family farming. In: Galeski, B., Wilkening, E., (eds) *Family farming in Europe and America*.
- Nyberg, L. 1997. Turism som näring i perifera områden. In: *Local utveckling för regional omvandling*. Stockholm, SIR, Hans Westlund (red.), rapport 100, 158-174. (Forskarforum)
- Nyström, J. 1997. En regionalgeografisk ansats vid studie av tätorter och glesbygd. In: *Local utveckling för regional omvandling*. Stockholm, SIR, Hans Westlund (red.), rapport 100, 175-197. (Forskarforum)
- Palmqvist, L. 1998. *Landsbygdens folkliga byggnadsskick*. Stockholm, Riksantikvarieämbetet, 102p. (Studier till Kulturmiljöprogram för Sverige)
- Ohlander, A. S. 1998-2001. *Digital demokrati - den svenska IT-politikens framväxt och tillämpning*. Utförande institution: Högskolan i Örebro Humanistiska institutionen.
- Persson, L.O. & Nyström, A. 1983. *Glesbygdsforskning - en översikt av forskning och forskningsbehov*. Byggnadsrådet, R70.
- Persson, L.O., 1990. Lantbruksekonomi. *Lantbruksekonomien*, 8.
- Persson, L.O., 1992. Changing functions of regions beyond the metropolitan edge. *Spatial dimensions of highland and high latitude environments*. 4 (1992:Summer). Stockholm.
- Persson, L.O., Westholm, E., 1994. *Europas landsbygd i förändring*. ERU-rapport Nr 83. expertgruppen för forskning om regional utveckling.
- Persson, L.O. 1999, *Effekter av stöd till lands- och glesbygden i norra Sveriges inland*. En utvärdering av åtgärd 2.3, 4.1, 4.2 och 4.3 inom Mål 6 Sverige. NUTEK
- Pettersson, Ö., Persson, L.O., Wiberg, U., 1996. *Närbilder av västerbottningar: materiella levnadsvillkor och hälsotillstånd i Västerbottens län*. CERUM. Umeå.
- Ranerup, A. 1998-2000. *Internet som redskap för kommunal demokrati*. Utförande institution: Universitetet i Göteborg, Handelshögskolan, Institutionen för informatik.
- Rapp, B. 1999-2000. *Nya resmönster med flexibla arbetsformer*. Utförande institution: Universitetet i Linköping, Inst för datavetenskap Ekonomiska informationssystem.
- Ronby, A., 1995. *Den lokala kraften - människor i utvecklingsarbete*. Liber Utbildning. Stockholm.
- Ronnås, J. 1998 *Kyrka i glesbygd - en fråga om delaktighet*. Hörnosand, Härnösands stiftshistoriska sällskap, 5, 73-78.
- Rönblom, M., 1996. Kvinnors organisering i glesbygd – resurs eller utmaning. I: Månsson. H., red, *Med periferin i centrum*. Glesbygdsverket Östersund.
- Sandberg, A. 1999. Det sociala kapitalet i svenska småkommunernas hållbara utveckling. Örebro universitet, , *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Scholten, C. L. 1999. *Kvinnors försörjning på landsbygd*. Lund, Licentiat avhandling, Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, 94p.
- Snickars, Folke. 1989. *Chans för Norrbotten*. Botnica. Luelå Museum.
- Stenbacka, S. 1999. Landsbygdsboende och livet på landet - inflyttares handlingar som ett sätt att förstå

- landsbygdsförändring. Uppsala Universitet, , *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Stjernström, O., 1998, *Flytta nära, långt bort: de sociala nätverkens betydelse för val av bostadsort*, GERUM 1998:1, Umeå universitet
- Svala, C. 1998. *Den svenska gården: från torp till herresäte*. Slovakia, Natur och kultur, 135p.
- Svensson, B., 1998. *Politics and business in the Barents Region*. Statens Institut för Regionalforskning. Östersund.
- Svensson, R., 1998. *Det nya Sverige byggs underifrån*. Glesbygdsverket, Östersund. Svensson, R., Adolfsen, G., 1995. *Kulturen som drivkraft*. Heidruns Förlag. Visby.
- Värbrand, P. 1997-1999. *Planering och styrning av skogsindustrins råvarutransporter*. Utförande institutionen: Universitet i Linköping, Matematiska institutionen, Optimeringslära, Tekniska Högskolan.
- Wahlström, L., 1984. *Geografiutveckling och geografisk utveckling .... som om platser betydde något. Kulturgeografiska institutionen*. Göteborgs Universitet. Göteborg.
- Westholm, E., 1996. *Landsbygden - Förnyelsens landskap efter industrialismen*. I: Månsson. H., red, 1996 *Med periferin i centrum*. Glesbygdsverket. Östersund.
- Westholm, E., Moseley, M., Stenlås, N., 1999. *Local Partnerships and Rural Development in Europe – a literature review of practice and theory*. Dalarnas forskningsråd, Falun.
- Westholm, R. 1999. From state intervention to partnerships. In: *Local partnerships and rural development in Europe: a literature review of practice and theory*. Westholm, E., Moseley, M., Stenlås, N. (eds.), 137-153.
- Westin, K. 1997-1999. *Trafikförsörjning i glesbygd*. Utförande institution: Universitetet i Umeå Transportforskningsenheten.
- Westin, K. 1998-2000 *Förändrade förutsättningar för trafikförsörjning i glesbygd - mot effektivisering av linjetrafik och samhällsbetalda resor*. Utförande institution: Universitetet i Umeå, Transportforskningsenheten.
- Westin, L. & Forsman, M, 1997, *Regionerna och finansieringen av infrastrukturen. Exemplet Botniabanan* Regional Dimensions CERUM Working Paper No. 5 1997
- Westlund, H., 1998- Mellan Atlanten och Bottenhavet. – en bok om Mittskandinaviens historia och framtid. Statens Institut för Regionalforskning & Fritzes. Stockholm.
- Westlund, H., Westerdahl, S, 1998. Social ekonomi och sysselsättning. In: *Social ekonomi – om kraften hos alla människor*. Svenska Institutet för Social Ekonomi. Utbildningsförlaget. Stockholm.
- Wiberg, U., 1995. From vision to functional relationships in the Barents region. *Reprint & Northern Studies Programme*. Umeå University, 8.
- Wide, J. 1999. *Kvinnor i glesbygd: om kvinnors förvärmöjligheter efter 1950 i fyra glesbygdskommuner i Övre Norrlands inland*. Umeå, Papers in Economic History, 20, 41s.
- Zakrisson, I. 1999. Överlevnad i glesbygd. Pågående projekt vid Mitthögskolan Östersund, *Abstracts från Forskarforum 1999*, lokal och regional utveckling, Östersund.
- Åhländer, A. M. 1998. Tredje sektorn och det hållbara samhället. Ur: *Social ekonomi – om kraften hos alla människor*. Svenska Institutet för Social Ekonomi. Utbildningsförlaget. Stockholm.

